

НАЖМИДДИН КУБРО ВА БАҲОУДДИН НАҚШБАНДИНИНГ ОЛАМ ТЎҒРИСИДАГИ РУБОУЙЛАРИ: ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛ

Наврӯзова Гулчехра Нигматовна, Бухоро муҳандислик-технология институти “Ижтимоий фанлар” кафедраси профессори, фалсафа фанлари доктори

THE RUBOI OF NAJMIDDIN KUBRO AND BAHAUDDIN NAQSHBAND ABOUT THE WORLD: A PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Navruzova Gulchekhra Nigmatovna, Professor of Bukhara engineering technological institute, Doctor of sciences philosophy, professor

РУБОИ НАДЖМИДДИНА КУБРО И БАҲАУДДИНА НАҚШБАНДА О МИРЕ : ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Наврӯзова Гулчехра Нигматовна, профессор кафедры «Общественных наук» Бухарского инженерно-технологического института, доктор философских наук

<https://orcid.org/0000-0002-7965-0748>

e-mail:

premium.progress@mail.ru

Аннотация: Мақолада тасаввуфдаги Кубравия таълимотининг асосчиси Нажмиддин Кубро ва Нақшбандия таълимотининг асосчиси Баҳоуддин Нақшбанднинг икки рубойида тавсиф этилган олам ҳақидаги фикрлари фалсафий таҳлил этилган. Олам ҳақидаги бор ва йўқ, фоний ва боқийликка оид фикрлари асосланган.

Калим сўзлар: рубойи, олам, бор, йўқ, фоний, боқий, боғланиш.

Abstract: The article provides a philosophical analysis of Najmiddin Kubro, the founder of the Kubrawian doctrine in Tasawwuf, and Bahuddin Naqshband, the founder of the Naqshbandi doctrine, their views on the world described in two rubies. There is and is not a mortal, an immortal based on their thoughts.

Keywords: ruboi, the world, is, is not, mortal, immortal, connection.

Аннотация: В статье дается философский анализ Наджмиддина Кубро, основателя кубравийской учении в тасаввуф, и Бахуддина Нақшбанди, основателя учении Нақшбанди, их взглядов на мир, описанных в двух рубоях. Есть и нет смертный, бессмертный основанных на их мыслях.

Ключевые слова: рубои, мир, есть, нет, смертный, бессмертный, соединение.

КИРИШ. Инсон олий қадриятдир. Ҳар бир инсон тақдорланмас ва ноёб ўзига хосликка эгадир[3]. Ҳозирги кунда инсонни ҳақиқий эзгу фазилатли қилиб тарбиялаш долзарб муаммодир. Бу муаммони ечишда маънавий меросимиздаги ҳикматли сўз ва ўғитларнинг ўрни каттадир. Инсоннинг ўзлигини англашга ёрдам берадиган, йўл кўрсатадиган маънавий хазиналардан бири

тасаввуф таълимотларидир. Тасаввуф таълимотининг Кубравия тариқатига асос солган Нажмиддин Кубро ва Нақшбандия тариқати асосчиси Баҳоуддин Нақшбандларнинг маънавий меъросини ўрганиш ва улардаги инсон камолотига оид дурдона фикрларни маънавий-маърифий тарғибот ишларида фойдаланиш Янги Ўзбекистонда Маърифатли жамиятни

қуришнинг асоси бўла олади. Айниқса Нажмиддин Кубро ва Баҳоуддин Нақшбанд рубоийларининг фалсафий таҳлили баркамол авлод дунёқарашини шаклланишида асос бўла олади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОД. Шайх Нажмиддин Кубронинг рубоийлари ҳақида Бертельс.Е.Э илк маълумот берган[8]. Жамол Камол бу рубоийларни таржима этган[11]. Нажмиддин Кубронинг 50 та рубоийлари жамланиб, форс ва ўзбек тилидаги таржимаси “Жамолинг менга бас” номи билан Тошкентдаги “Адабиёт ва санъат” нашриётидан М.Абдулҳакимнинг форсийдан таржимаси асосида 1994-йилда нашр этилди[12]. Эргаш Очилов рубоийларни жамлаган асарида Нажмиддин Кубронинг 26 та рубоийсини жамлаб киритган[10]. Баҳоуддин Нақшбанд рубоийлари жамлаган “Рубоийети Хожа Нақшбанд асаридаги[1] рубоийлар нашр этилди[5]. Баҳоуддин Нақшбандга оид манбалар таҳлил этилди[2,4,6,7,24-26]. Нақшбандия камолот йўлидаги монография ва мақолалар нашр этилди[13-17]. Баҳоуддин Нақшбанд рубоий ва ҳикматли сўзларининг таҳлили асосида уни маънавий меросининг янги қирраси[23], шукроналик[18], ризо[19], суҳбат[21], нақш[22], мувозанат[20] масалалари таҳлил этилди. Аммо Баҳоуддин Нақшбанд рубоийсидаги олам ва инсоннинг оламга муносабати ҳақидаги ғоялари Нажмиддин Кубро билан илк маротаба қиёсий услуб асосида таҳлил этилмоқда. Форс тилидаги Нажмиддин Кубро ва Баҳоуддин Нақшбанднинг 2 рубоийсини таржима этиш, тушуниш ва тушунтиришда герменевтик услубдан фойдаланилди.

МУҲОКАМА. “Жамолинг менга бас” рубоийлар тўпламидаги 9-рубоий олам тушунчаси моҳиятини очиб беради.

چون نيست زهرچه نيست جز باد است
چون هست بهر هست نقصان و شكست
پندار كه هست هر چه در عالم نيست
انگار كه نيست هر چه در عالم هست

*Чун нест зи ҳар чи нест жуз бод ба даст,
Чун ҳаст ба ҳар чи ҳаст нуқсон ва шикаст.
Пиндор, ки ҳаст ҳар чи дар олам нест,
Инкор, ки нест ҳар чи дар олам ҳаст[12:23].*

Мазмуни:

*Ҳар нарсаки йўқ бўлса, қўлда шамол каби
йўқдир,*

*Ҳар нарсаки бор бўлса унда нуқсон ва синиши
бордир.*

*Оламда бор бўлган нарсани сен йўқ деб гумон
қил,*

*Оламдаги бор бўлган нарсаларнинг инкори
бордир.*

Эргаш Очиловнинг рубоийлар жамланган “Донишмандлар тухфаси” тўпламида бу рубоий Нажмиддин Кубронинг 1-рақамли рубоийси бўлиб кирган. Эргаш Очилов бу рубоийни Умар Хайёмга ҳам нисбат беришини таъкидлайди. Бухоролик файласуф ва таржимон Болтаев Абдурахим бу рубоийни Абу Саид Абулхайрники эканлигини ёзади. Аммо манбаларда бу рубоий Нажмиддин Куброга мансублиги исботланган. Е.Э.Бертельс “Тасаввуф ва тасаввуф адабиёти” китобида Нажмиддин Куброни 25та рубоийсини келтирган. Биз Нажмиддин Куброни оламга нисбатан қарашларининг таҳлили асосида бу рубоийни Нажмиддин Куброга мансуб деб ҳисобладик ва форс тилидаги манба асосида рубоийни юқорида келтирилган шаклда таржима этдик.

Рубоийнинг 1-қатори, бизнинг фикримизча, қуйидаги мазмунга эга:
Ҳар нарсаки йўқ бўлса, қўлда шамол каби йўқдир.

Нажмиддин Кубро бу мисра билан оламдаги биз сезги органларимиз билан қўролмайдиган, ҳис этолмайдиган нарсаларни қўлимиздаги шамолга ўхшатмоқда. Шамол қўлимизда йўқ, уни ушлай олмаймиз, аммо шамол бор. Бу билан Нажмиддин Кубро биз йўқ деб тасаввур этадиган нарсаларни шамолга қиёслаб бор бўлиши мумкинлигини бу мисра орқали айтмоқда.

Эргаш Очилов рубоийнинг биринчи қаторини қуйидагича таржима этган:
Ҳар нарсаки, йўқми – йўқ ўшал мисли шамол.

Эргаш Очилов йўқ нарсани шамолга ўхшатиб тўғри қиёслаган.

“Жамолинг менга бас” асарида бу рубоийнинг 1-мисраси қуйидагича таржима этилган:

Огоҳ бўл ҳамиша, бу жаҳондир бор – йўқ.

Таржимоннинг бу мисрасига таржима биз қўшила олмаймиз. Чунки Нажмиддин Кубро бу жаҳонни бор эмас, аксинча йўқлигини таъкидлаб, унга кўнгил боғламаслик лозимлигини бизга ўргатмоқда.

Ҳар нарсаки бор бўлса унда нуқсон ва синиш бордир.

Биз рубоийнинг 2-мисрасини юқоридаги мазмунда таржима этдик. Эргаш Очилов ҳам 2-мисрани бу оламдаги бор нарсалар заволга учраши мумкинлигини тавсифлаб тўғри таъкидлаган. “Жамолинг менга бас” асарида бу рубоийнинг 2-қатори қуйидагича таржима этилган:

Ҳеч нарса йўқ, унда кемтиги зинҳор йўқ.

Таржимон Матназар Абдулҳаким “Жамолинг менга бас” рубоийлар тўпламида Нажмиддин Кубронинг рубоийларининг асл форсий нусхасини келтириб жуда яхши иш қилган. Асардаги 9-рубоийнинг биринчи ва иккинчи қаторининг таржимаси назмий нуқтаи назардан талаб даражасида бўлсада, аммо 2-қаторнинг мазмунига таржима уйғун эмас. Нажмиддин Кубро бу мисра орқали бу оламда мавжуд бўлган нарсаларнинг ҳаммаси завол топишини таъкидлайди. Мавжуд бўлган нарсаларнинг ҳаммаси ўзгарувчан бўлиб, абадий эмас фоний эканлигини таъкидламоқда.

НАТИЖА. Рубоийнинг учинчи ва тўртинчи қаторининг таржимасида барча таржимонларнинг масаланинг мазмун-моҳиятини тушунишда уйғунлик мавжуд. Рубоийнинг умумий мазмунидан маълум бўладики, Нажмиддин Кубро оламдаги нарсаларни 2 га: бор бўлган, яъни боқий, ўзгармас ва йўқ бўладиган, яъни фоний, ўзгарувчан нарсаларга ажратган. Мулк оламидаги моддий борлик абадий эмаслигини, унга боғланиш хато эканлигини таъкидламоқда. Шунинг учун рубоийда бор деб кўринаётган нарсаларни йўқ эканлигини, аммо йўқ деб ўйлаётган нарсаларни борлигини Нажмиддин

Кубро таъкидламоқда. Бу билан оламдаги руҳий, Ғайб оламининг нарсаларини биз кўрмасакда бор деб исбот қилиш кераклигини тавсия этмоқда.

Файласуф олим М.Болтаев одам жисми жасадининг хужайраларида ҳамиша ўзгариш бўлишини таъкидлаб, эскирган жиҳат, моддалар чиқарилиб, янгилари вужудга келиши, унинг оқибатида тахминан 7 йил давомида кишининг жасади тўла янгиланишини таъкидлайди[9:21]. Илмий татқиқотлар ҳам оламдаги барча мавжуд нарсаларнинг завол топишини исботлаган. Нақшбандия таълимотининг асосчиси Баҳоуддин Нақшбанд рубоийлари жамланган “Рубоийети Хожа Нақшбанд” асарида 101-рақамли рубоийсида ҳам дунё нима эканлиги ва унинг моҳияти очиб берилган:

دنیا چه بود کثیر مشوش بودن
و ز بهر دو روزه عمر ناخوش بودن
ما هیچ جهان هیچ و غم و شادی هیچ
خوش نیست برای هیچ ناخوش بودن

*Дунё чи бувад? Касири машуш будан,
Ваз баҳри ду рўза умр нохуш будан.
Мо ҳеч, жаҳон ҳечу ғаму шоди ҳеч,
Хуш нест барои ҳеч нохуш будан[1:146].*
Мазмуни:

*Дунё недур? Кўп таъвишли бўлиши,
Икки кунлик умр учун нохуш бўлиши.
Биз ҳечмизу, жаҳон ҳечу, ғам ва шодлик
ҳеч,
Хуш эмасдир ҳеч учун нохуш бўлиши.*

Баҳоуддин Нақшбанднинг бу рубоийси Нажмиддин Кубронинг юқорида тавсифланган рубоийси ғояларини тўлдиради. Баҳоуддин Нақшбанд ҳам инсонга бу оламнинг фоний, ўткинчи абадий эмаслигини таъкидлаб, унга боғланиш ва нохуш бўлиш арзимаслигини таъкидламоқда.

ХУЛОСА. Инсон ҳаёти давомида нарса-ҳодисаларнинг асл моҳиятидан огоҳ бўлиши лозим. Оламдаги моддий нарсалар инсонларга бордек кўринсада, лекин улар фоний, ўткинчи ва завол топувчидир. Шунинг учун инсон дунёга боғланмаслиги лозим.

Оламдаги руҳий, маънавий борлик йўқ дек кўринсада, аслида улар бор, боқий ва абадийдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. رباعيات خواجه نقشبند مرتب و شارح محمد قصورى اردوبازار لاهور الدينية پبليڪيشنز ۱۹۹۸ ۱۸۴ صفحه
2. Абул Муҳсин Муҳаммад Боқир ибн Муҳаммад Али. Мақомоти Хожа Баҳоуддин Нақшбанд / Форсийдан таржимон, сўз боши, изоҳ ва луғат муаллифи Маҳмуд Ҳасаний. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. – 335 б.
3. Анвар Чориев. Инсон Фалсафаси: Инсон тўғрисидаги фалсафий фикрлар тараққиёти (биринчи китоб). Тошкент: “O’zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti. 2007. 416 б.
4. Баҳоуддин Нақшбанд. Аврод (тўлдирилган иккинчи нашр). Мақола, изоҳ ва шарҳлар муаллифи, таржимон Г.Н Наврўзова. Т.: “Sano standart” нашриёти, 2019. 112 б.
5. Баҳоуддин Нақшбанд. Рубойлар. Бухоро: “Дурдона” нашриёти, 2023 – 84 б.
6. Баҳоуддин Нақшбанд. (Манбалар таҳлили). Тўплаб нашрга тайёрловчи, мақола, изоҳ ва шарҳлар муаллифи. Г. Н. Наврўзова. Т.: “Sano standart” нашриёти, 2019. 256 б.
7. Баҳоуддин Нақшбанд. Ҳикматли сўзлар. Bahouddin Nakshband. Words of wisdom. Ҳикматли сўзларни тўпловчи ва мақолалар муаллифи. Г. Н. Наврўзова, Ҳикматли сўзларни инглиз тилига таржима этувчи З. Расулов. “Sadridin Salim Vuxoriy”. “Durdona” nashriyoti. 2020. 52 б.
8. Бертельс Е.Э Четверостишия Шейха Нажм ад-Дина Кубра // Суфизим и суфийская литература. Москва: 1965 С.324-328
9. Болтаев.М.Н Хўжа Абдулхолиқ Гиждувоний инсон дўст ҳаким, рифъат шайх. Бухоро: Бухоро, 1994.51 б
10. Донишмандлар тухфаси. Рубойлар. Тошкент: “O’zbekiston“, 2009.101-107
11. Нажмиддин Кубро. Рубойлар (Ж.Камол таржимаси) // 333 рубой Тошкент: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1991.49-53-бетлар
12. Нажмиддин Кубро Жамоллинг менга бас. Рубойлар // Форсийдан М.Абдулҳаким таржимаси // Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1994.64 б
13. Наврўзова Г. Нақшбандия тасаввуфий таълимоти ва баркамол инсон тарбияси. – Тошкент: Фан, 2005. – 233 б.
14. Наврўзова Г. Н Нақшбандия – камолот йўли. – Тошкент: Фан, 2007. – 189 б.
15. Наврўзова Г. Баҳоуддин Нақшбанд. (Рисола). Т.: “ABU MATBUOT-KONSALT” нашриёти, 2011. 24 б. // 333 рубой Тошкент: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1991.49-53-бетлар.
16. Наврўзова Г.Н. Хожа Баҳоуддин Нақшбанд ҳаёти ва маънавий мероси. – Т.: Фан, 2021. – 244 б.
17. Navruzova G.N. Bahauddin Naqshband – the seventh pir of Bukharai Sharif (Noble Bukhara). Islom tafakkuri (Maxsus son), 2020. 5-8-б.
18. Наврўзова Г. Шукроналик – инсон камолотининг асоси. //Imom Vuxoriy saboqlari. 2023. №3. 121-123-бетлар.
19. Наврўзова Г.Н. Нақшбандия таълимотида ризо тушунчаси. //Islom tafakkuri. 2022. 2-сон. 39-46-бетлар.
20. Наврўзова Г.Н. Баҳоуддин Нақшбанд рубойларида инсонни руҳий мувозанати масаласи. Interpretation and researches. Volume 1 issue 22. 30.12.2023. p.171-176.
21. Наврўзова Г.Н. Баҳоуддин Нақшбанд таълимотида суҳбат тушунчаси. Interpretation and researches. Volume 2. 1(23). 30.01.2024. p.19-22.
22. Наврўзова Г.Н. Нақшбандия: Нақшдан бенақш сари йўл. Interpretation and researches. Volume 2 issue 8(30). 10.05.2024. p.219-225.
23. Наврўзова Г.Н. Баҳоуддин Нақшбанд маънавий меросининг янги қирраси. //Islom tafakkuri. 2024. 1-сон. 3-7 бетлар.
24. Рисолаҳои пирон ва пайравони тариқати Нақшбандия. Душанбе: 2017. 456 б.
25. Салоҳиддин ибн Муборак ал-Бухорий.(1410) Анис ат-толибин ва уддат асоликин. Бухоро музейи 27772/11 қўлёзма 168 в.
26. Фаҳруддин Али Сафий. Рашахоту айнил-хаёт («Обихаёт томчилари»): тарихий-маърифий асар/Табдил қилувчилар, нашрга тайёрловчилар: М.Ҳасаний, Б.Умрзоқ. Масъул муҳаррир: Б.Умрзоқ (ЎзРФА Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти). – Т.: Абу Али Ибн Сино номидаги тиббиёт нашриёти, 2004. – 536 б.